

**PROBLEM SELEKCIJE I ODREĐIVANJA KRITERIJA
ZA IZBOR GRAĐE ZA TEKUĆE NACIONALNE
BIBLIOGRAFIJE ČLANAKA
PRIMJER HRVATSKE BIBLIOGRAFIJE
NIZ B, PRILOZI U ČASOPISIMA I ZBORNICIMA**

**THE PROBLEM OF SELECTION AND DETERMINING
CRITERIA FOR COVERAGE OF MATERIALS FOR CURRENT
NATIONAL BIBLIOGRAPHIES OF ARTICLES
EXAMPLE OF CROATIAN BIBLIOGRAPHY. SERIES B,
ARTICLES IN JOURNALS AND PROCEEDINGS**

Tomislav Murati

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

tmurati@nsk.hr

Stručni rad/Professional paper

UDK/UDC 014.3:015(497.4)

Primljeno/Received: 12. 4. 2004.

Sažetak

U radu je dan opis oblikovanja kriterija za odabir građe za opće nacionalne tekuće bibliografije članaka. Uvodno je predložen kratak pregled raširenosti ove vrste bibliografskih pomagala, a u središnjem dijelu iscrpno je izložena metodologija i mogući pristup kriterijima, te je na hrvatskim primjerima pokazana kompleksnost i osjetljivost problematike konstrukcije i primjene kriterija za selekciju članaka. U završnom dijelu ukratko je naznačen smjer proširivanja bibliografije članaka na daljinski dostupne digitalne izvore.

Ključne riječi: nacionalna bibliografska kontrola, nacionalne bibliografije članaka, selekcija građe, kriteriji izbora građe za *Hrvatsku bibliografiju. Niz B, Prilozi u časopisima i zbornicima*

Summary

The problem of determining selection criteria for current national bibliographies of articles is described in this paper. Introductory remarks offer a short overview of worldwide production of these bibliographies. Central part of the article depicts very precisely the methodological issues of constructing selection criteria arguing its complex nature on Croatian examples. In final part the problem of possible inclusion of remotely accessible electronic resources is shortly stressed.

Keywords: National bibliographical control, national bibliographies of articles, selection, criteria for inclusion of material in *Croatian bibliography. Series B, Articles in journals and proceedings*

1 Uvod: povijesno-prostorna skica

Tekuće opće nacionalne bibliografije članaka (dalje u tekstu: bibliografije članaka) razmjerno su staro bibliografsko pomagalo. Iako se pojavljuju već u 19. stoljeću,¹ njihov je usustavljeni razvoj tijekom 20. stoljeća dijelom konsolidacije i diverzifikacije nacionalnih bibliografskih središta i usluga, pa i nacionalnog sustava znanosti i kulture uopće. Među starije, ubrajaju se bibliografije iz Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije (1882.-1908.), Njemačke (1897.-1964.), Belgije (1910.-1973.), Norveške, (1918.),² Sovjetskog Saveza, (1926.),³ i Danske, (1940.)⁴, ali općenito možemo reći da su u prvoj polovici dvadesetoga stoljeća u svjetskoj proizvodnji bibliografskih pomagala zastupljene u razmjerno skromnom broju. Svojevrsnu ekspanziju doživljavaju nakon Drugog svjetskog rata. To se ponajprije odnosi na negdašnje socijalističke zemlje koje započinju sustavno popisivati ovu vrstu građe, i to najčešće kao posebne nizove u sustavu nacionalnih tekućih bibliografija. Uvode ih uglavnom kao mjesečne publikacije: Jugoslavija 1950. (u republikama godišnje bibliografije članaka Hrvatska pokreće 1948., Slovenija 1949., i Makedonija, 1951.), Poljska 1951. (izrađuje od 1947.), Bugarska 1952., Rumunjska 1953., Češka i Slovačka 1955.

Danas je teško utvrditi koje su od tih zemalja slijedile uzor Sovjetskog Saveza, koje su započetim programom bibliografije članaka prihvatile visokorangiranu poziciju takvih bibliografija u preporukama UNESCO-vih konferencija iz 1946. i

¹Usp. Linder, LeRoy H. The rise of current complete national bibliography. New York : Scarecrow Press, 1959. Str. 192-225; Totok, Wilhelm; Rolf Weitzel. Handbuch der bibliographischen Nachschlagwerke. 6. erweiterte, völlig neu bearbeitete Aufl. Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann, 1984-1985. 2 sv.

²Norsk tidsskriftindex. Oslo : Steenske Vorlag, 1918-1965. Od 1980. izdaje ju Sveučilišna knjižnica u Oslu. Danas je dostupna jedino u elektroničkim formatima. (Iscrpnije vidjeti u: Bell, Barbara. An annotated guide to current national bibliography. 2nd completely revised edition. München : Saur, 1998. (UBCIM Publications ; N. S., Vol. 18). Str. 278.)

³Sovjetska je vlast ambiciozno pristupila nacionalnim bibliografijama članaka. Već 1926. u Moskvi je pokrenula *Letopis zhurnal'skikh statei* obuhvaćajući članke iz periodičnih i neperiodičnih publikacija (vjerojatno zbornika, nap. a.) i antologija. Ubrzo zatim, 1934. i 1936., proširuje se bibliografski program dvama novim nizovima – popisuju se članci iz "odabranih novina na ruskom jeziku" (*Letopis gazetnykh statei*) te recenzije i prikazi "tiskani u glavnim ruskim časopisima, novinama i knjigama" (*Letopis retzenzii*) (usp. Bell, B. Nav. dj., str. 309-314).

⁴Avis Kronik Index, 1940-1970.; Dansk Tidsskrift Index, 1975-1978., a nastavlja se kao Dansk Artikelindeks, 1979-1993. Danas je dostupna jedino u elektroničkim formatima. (Iscrpnije vidjeti u: Bell, B. Nav. dj., str. 94. i na adresama Kraljevske knjižnice u Kopenhagenu <http://www.kb.dk> i Danskog knjižničnog središta <http://www.dbc.dk>).

1950.,⁵ a koje su slijedile vlastite, u prijašnjim razdobljima začete inicijative i tradicije.⁶ Bez ikakvih spekulacija možemo utvrditi da su hrvatska nastojanja oko nacionalne bibliografije članaka imala vlastite preteče već i u Kukuljevićevu radu, a svakako u tekućoj *Hrvatskoj bibliografiji*, što je izlazila za Nezavisne Države Hrvatske.

I nakon prvog poslijeratnog “procvata”, u 1950-ima, pokreću se bibliografije članaka. U svoje bibliografske programe, uvode ih, primjerice, Izrael (1966., 1978.)⁷ Španjolska i Mađarska (1977.-1989.),⁸ a nakon raspada Sovjetskog Saveza i Estonija, Latvija i Litva, svaka od njih s vrlo ambicioznim obuhvatom građe.⁹

Gotovo paradoksalan nalaz Holleyjeva istraživanja iz 1996. ukazuje da se članci (najčešće samo iz serijskih publikacija) razmjerno često bibliografski obrađuju u nacionalnim bibliografskim središtima.¹⁰ Tako je na, doduše, “europocentričnom” uzorku odazvanih zemalja članica Konferencije direktora nacionalnih knjižnica (Conference of Directors of National Libraries – CDNL) potvrđeno da od 64 bibliografska središta, čak 51% bibliografira ovu vrstu građe.¹¹

Može se zaključiti kako, “normativno” uzevši, bibliografije članaka u sustavu nacionalne tekuće bibliografije – kako ga od konca 1970-ih usmjerava program Univerzalne bibliografske kontrole (dalje u tekstu: UBC) - imaju razmjerno sporednu

⁵UNESCO je prepoznao ulogu nacionalnih bibliografskih službi i usluga u širenju i osiguravanju brze dostupnosti “u tiskanom obliku iz svih zemalja svih zapisa objavljenih radova znanstveno-istraživačke vrijednosti”. Kako su takvi radovi zastupljeni poglavito u časopisima, razumljiv je visoki rang bibliografije članaka u sustavu nacionalnih bibliografija. Usp. Conover, Hellen. *Current national bibliographies*, str. 1, prema Greer, Roger C. *National bibliography*. // *Bibliography : current state and future trends* / ed. by Robert D. Downs, Francis Jenkins. Urbana : University of Illinois, 1967. Str. 16-40.; Opširnije vidjeti u: UNESCO/Library of Congress bibliographical survey. *National development and international planning of bibliographical services*. Paris : UNESCO, 1950.; Linder, LeRoy H. Nav. dj., str. 5-20. i Davinson, Donald. *Bibliographic control*. 2nd ed. London : Bingley, 1981. Str. 12-14.

⁶U pedesetima i skandinavske zemlje koje ranije nisu započele s tekućim nacionalnim bibliografijama članaka pokreću svoje nizove: Švedska 1952. i Finska 1959. (usp. Totok, Wilhelm; Rolf Weitzel. Nav. dj., str. 214).

⁷Članci iz periodičnih publikacija bibliografiraju se u *Index of articles of Jewish studies* (1966.-) i *Index of Hebrew periodicals* (1977.-). Usp. Bell, B. Nav. dj., str. 172-174.

⁸*Hungarika irodolami szemle* bio je niz koji je kvartalno izlazeći obuhvaćao selektivne članke tematski posvećene Mađarskoj, a objavljene u inozemnom tisku. Usp. Bell, B. Nav. dj., str. 148-154. Prema nekim izvorima Mađari su sastavljali bibliografiju članaka već od 1946. godine.

⁹Usp. Bell, B. Nav. dj., str. 106-109; 203-205; 215-221.

¹⁰Paradoksalnost je posljedica promjene bibliografskog konteksta od kraja 1940-ih: postojanje međunarodnih specijaliziranih bibliografskih i indeksnih službi i usluga, porast broja serijskih publikacija, posebice znanstvenih časopisa i, konačno, repozicioniranje mjesta bibliografije članaka unutar sustava UBC-a na posljednju razinu prioriteta, kao posljednje podvrste tiskane građe (iza knjiga, serijskih publikacija, službenih publikacija, kartografske građe, disertacija, patenata, zbornika s konferencija i istraživačkih izvještaja, a prije tzv. neknjižne građe). Usp. Coverage of documents in current national bibliographies. // *International cataloguing 11* (January/March 1982), 4-7.

¹¹Holley, Robert P. Results of a Survey on bibliographic control and national bibliography, IFLA Section on bibliography. [S. l.] : IFLA [citirano: 1998-12-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/icnbs/icnbs.html>

ulogu.¹² No, one su fakultativno poticane za zemlje “malih” jezika.¹³ Upravo u nacionalnim i kulturnim specifičnostima i tradicijama, ambicijama i potrebama korisničkih zajednica treba tražiti izvor njihove “vitalnosti”, posebice u “manjih” nacija.

2 Obuhvat građe u bibliografijama članaka – opći i specifični kontekst selekcije

Pomni pristup koncepciji obuhvata uključuje barem dvije odluke “formalne” prirode na tzv. inicijalnoj razini, koje definiraju kontekst unutar kojeg će se “razvijati” metode selekcije:

Prva odluka odnosi se na pitanje treba li slijediti ili ne slijediti preporuke UBC-a o teritorijalnoj (državnoj) pripadnosti publikacija ili uključiti i nacionalno relevantne publikacije (s obzirom na autora, jezik, nakladnika ili temu) bez obzira na državni teritorij.

U tom pogledu, primjerice, Mađarska i Estonija odabiru nacionalno relevantnu eksterioriku. Uključenje eksteriorike može imati za problem praćenje starih i otkrivanje novih relevantnih naslova. Odluka, pak, o tome (UBC ili UBC i eksteriorika, tj. nacionalna zbirka) mora biti determinirana i širim kulturalnim čimbenicima: sagledavanjem fenomena baštine, razumijevanjem metafore o bibliografiji kao nacionalnoj memoriji,¹⁴ tj. potrebama korisničkih zajednica (znanstveno-izobrazbeni sektor) i postojanjem sličnih ili primjerenijih bibliografskih pomagala na nacionalnoj i međunarodnoj razini.¹⁵ Ograničavanjem na državnu teritorijalnu pripadnost, izvan obuhvata ostaje velik dio znanstvenih članaka objavljenih u inozemnim serijskim publikacijama, ili čitava manjinska, najčešće literarna, filološka i historiografska pisana baština koja se na analitičkoj razini u domicilnoj državi nacionalne manjine ne prati. Međutim, teritorijalno je načelo – zbog svoje dosljedne izvedivosti (obvezni primjerak kao temelj izrade bibliografijâ) i primarne funkcije nacionalne bibliografske kontrole, u granicama UBC-a, jednostavnije primjeniti.

Druga odluka odnosi se na moguće određivanje isključivo formalnih ograničenja vrstâ serijskih i ostalih publikacija koje se analitički bibliografski obrađuju.

Primjerice, isključiti ili ne isključiti novine (zbog formata, učestalosti i njihova sadržajnog karaktera), omeđene publikacije poput zbornika radova, odabranih antologijâ – ili riješiti probleme ažurnosti i obuhvata razvojem sustava kooperativne izradbe nacionalne bibliografije.

¹²Djelomično i zbog kolizije s ondašnjim UNESCO-vim programom UNISIST i NATIS.

¹³O tome vidjeti skraćeni pregled u: Milosavljević, Ivana. Univerzalna tekuća analitička bibliografija Jugoslavije. // Tekuće bibliografije u Jugoslaviji : zbornik saopštenja, Beograd, 18-19 novembar 1986. Beograd : Jugoslavenski bibliografski institut, 1987. Str. 141-158.

¹⁴Beaudiquez, Marcelle. National bibliography as a witness of national memory (paper given at the 1991 IFLA Conference, Moscow). // IFLA Journal 18, 2(1992), 119-123.

¹⁵Primjerice, kako postupati s hrvatskim časopisima (najčešće časopisi Matice hrvatske) u BiH, Vojvodini, Mađarskoj ili Austriji kad neke od spomenutih zemalja ili nemaju obnovljene bibliografske službe ili uopće ne izrađuju bibliografije članaka.

Poseban skup pitanja odnosi se na bibliografsko popisivanje elektroničke građe. Svjetska iskustva upozoravaju da je načelno moguće primijeniti kriterije odabira koji su razvijeni za potrebe odabira tiskane građe.¹⁶

Obje ove razine i odluke koje donosi uprava bibliografskog središta ili uredništvo programa nacionalnih bibliografija dio su šire strategije i pomno se moraju uključiti svi čimbenici provedivosti pojedinih odluka (sredstva, broj stručnjaka za obradbu, korisničke zajednice, tradicija, pravni i izvedbeni mehanizmi potrebne organizacije, naplativost cijene, okruženje sličnim proizvodima i sl.).

3 Metodologija selekcije građe – oblikovanje kriterija

Sljedeća razina pristupa problemu selekcije podrazumijeva konceptualizaciju kriterija za izbor građe i oni se temelje na općeprihvaćenoj metodologiji koju nazivamo dvorazinskim modelom selekcije.¹⁷

Ovaj je model razvijen da bi se postigla trajna dinamička ravnoteža između općeg karaktera bibliografije članaka (sva zabilježena područja stvaralaštva), informacijske vrijednosti izvora (publikacije) i kvalitete odabranog članka, pa stoga predstavlja osnovu ujednačenog i temeljitog odabira građe.¹⁸ Pojednostavljeno rečeno – potrebno je osigurati popisivanje građe koja ima “trajnu informacijsku vrijednost”.¹⁹

Kriteriji razvijani na ovom modelu, uz manje modifikacije, mogu biti temeljem selekcije i u “proširenom”, tj. “suženom” području obuhvata građe, koji je problematiziran nešto ranije.

a) Izbor publikacija (prva razina)

Prilikom oblikovanja kriterija tzv. prve razine potrebno je odrediti koji informacijski izvori predstavljaju relevantan korpus za nacionalnu bibliografiju i prema

¹⁶U Danskoj je, primjerice, metodologija utvrđivanja takvih kriterija za online izvore djelomično “izvedena” iz metodologije odabira građe za bibliografije članaka. Iscrpnije vidjeti u: INDOREG – Internet Document Registration : project report. Ballerup : Danish Library Center, 1997.; Murati, Tomislav. O problemima odabira mrežnih (internetskih) publikacija za uvrštavanje u nacionalne bibliografije (danski primjer). // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 222-227.

¹⁷Primjena “dvorazinskog modela” selekcije građe uobičajena je za nacionalne bibliografije članaka u svijetu. Implicitno ga je primjenjivala i hrvatska tekuća bibliografija od svojih početaka 1948., zatim ga je, ne imenovavši ga takvim, djelomično razradio Priručnik Leksikografskog zavoda FNRJ iz 1952. u poglavlju o novonastajućoj retrospektivnoj bibliografiji članaka. Kasnije se u literaturi spominje u: Milosavljević, Ivana. Nav. dj.

¹⁸Riječ je o viševrsnoj dinamičnosti modela: on je dinamičan s obzirom na permanentnu provjeru postupaka njegove primjene (tj. promjenjivosti kriterija koji su nastali primjenom njegove metodologije), i on je “visokonestabilan” jer ne daje trajan “prioritet” niti jednoj od dviju razina, već “tražeći” primarnu građu - članke - stalno revidira uključene naslove publikacija.

¹⁹To je razmjerno uvriježena sintagma u dokumentima koji elaboriraju odabir (usp. Durovcik, Stefan. Otažky vyberu v rozpisovom rade slovenskej narodnej bibliografie. // Citatel 35, 6(1986), 216-218 ili Sorokin, Branka. Elaborat o izboru časopisa, načinu popisivanja, klasificiranju popisane građe i objavljivanju tekuće bibliografije članaka. (Neobjavljeni rukopis.) [Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1991.]

kojim se parametrima oni mogu nadzirati. Kad je riječ o serijskim publikacijama, nacionalne knjižnice odabiru manje-više široku jezgru časopisa i, eventualno, vrlo ograničen broj novina.²⁰

Izdavačko-produkcijski kontekst, koliko god pojam ili sintagma bili široki i neprecizni, mjesto je unutar kojeg se ponderiraju parametri koje ćemo posebno eksplicirati u prikazu metodologije oblikovanja kriterija na hrvatskom slučaju.

Određenu heurističku vrijednost ima uočavanje dvaju (na razini "modela") donekle različitih pristupa izboru serijskih publikacija koji se u praksi "pomiruju" i kombiniraju.

Jedan je od njih temeljen na ideji da se mogu identificirati "razvijene potrebe" koje se prepoznaju preko postojećega širokog spektra specijaliziranih, stručnih časopisa i da na njih treba promptno reagirati. Ovdje se načelno daje prednost posebnim korisnicima, tj. diverzificiranim strukovnim zajednicama i analitički se bibliografiraju svi uskospecijalizirani časopisi (bez obzira na vrstu, tj. "pouzdanost" izdavača, međunarodni sustav vrednovanja časopisa, autore priloga i sl.). Ovakav pristup brzo uključuje nove naslove u analitički pregled i ne čeka profiliranje časopisa prema unaprijed zadanim kriterijima.

Drugi pristup daje naglasak na vjerodostojnost izvora, što znači da načelno daje prednost provjerenim i etabliranim časopisima (časopisi se rangiraju prema nekim imanentnim kriterijima: vrsta izdavača, međunarodni sustav vrednovanja časopisa, stabilnost, kulturna relevantnost) ili na neki drugi način osobitim časopisima. Pristup često pretpostavlja stalno praćenje časopisa i početak ili prestanak njegova bibliografiranja s promjenom uredničke koncepcije i promjenom u njegovoj strukovnoj izdavačkoj okolini (pojava "relevantnijeg" konkurentskog izvora).

Prvi rezultat analize nacionalnog korpusa serijskih publikacija jest popis onih tipova publikacija koje su isključene iz bibliografske obrade. Načelno je riječ o naslovima koji primjenom kompleksnih analitičkih parametara²¹ ne ulaze u izbor za popisivanje. Pokazuje se da su to uglavnom časopisi, ili časopisima slične publikacije, izrazito lokalnog karaktera,²² koji donose građu, uvjetno rečeno, efemernog sadržaja (kraće obavijesti, prikaze i najave), omladinski i dječji listovi i zabavnici, školski časopisi i godišnjaci koji ne donose veće stručne članke, časopisi tvrtki ili individualnih te manjih korporativnih izdavača koji u pravilu ne objavljuju veće stručne članke ili koji nemaju recenzentski postupak, glasila političkih stranaka, vjerskih zajednica i sl.

²⁰Podaci iz raznih izvora: Lichtenbergova, Edita. [The Czech] selection criteria for National bibliography of articles. E-mail / primatelj Tomislav Murati [poslano: 2001-11-07]; National bibliographic agency [mrežna stranica]. Warsaw: The National Library in Warsaw [citirano: 2001-11-20]. Dostupno na: <http://www.bn.org.pl/AGENCY.htm>; Sipaviciute, Danute. Lithuanian criteria for selection of articles. E-mail / primatelj Tomislav Murati [poslano: 2001-11-30], zatim Durovcik, Stefan. Nav. dj.; Waneck, Kirste; Randi Ddiget Hansen. Bibliographic control in Denmark. // International cataloging and bibliographic control 26, 2(1997), 28-31; Bell, B. Nav. dj.

²¹Kompleksnost analize bit će ilustrirana prikazom i raspravom o hrvatskim kriterijima.

²²Sustavni pristup koncipiranju nacionalne bibliografije uključio bi kooperativnu podjelu na nacionalnoj razini, redefinirao kriterije pa bi spomenuta građa lokalnog karaktera bila predmetom mogućih regionalnih bibliografija.

b) Izbor članaka (druga razina)

Djelomično determinirana izborom serijskih publikacija (časopisa) druga razina razmjerno je neovisno i vrlo kompleksno područje analize te se kriteriji utvrđuju “korak po korak”.

Na ovoj razini moguće je napraviti popise vrste članaka koje se ne popisuju (a što u pravilu čine sve nacionalne bibliografije) te odrediti kojim se načelima voditi kad se odabiru relevantni članci.

Selekcija se, posebice na ovoj razini, mora prilagođivati posebnostima discipline koju analitički prati, posebnostima i tradiciji časopisa koji se bibliografski popisuje, ali mora prije svega slijediti neke općenite kriterije koji funkcioniraju kao sadržajni informacijski “filtri” – odvajajući građu relevantnu za nacionalnu bibliografiju od one manje relevantne.

Općeniti kriteriji koji se spominju ili primjenjuju jesu: vrsta članka (prema uobičajenim časopisnim klasifikacijama), njegova veličina, opremljenost (sažeci, klasifikacijske oznake, reference, recenziranost, itd.), ugled autora, moguća tematska relevantnost i aktualnost.

U sljedećem dijelu rada prikazat ćemo rezultat metodologije dvorazinskog modela selekcije izbora na primjeru oblikovanja hrvatskih kriterija za izbor građe za bibliografiju članaka.

4 Oblikovanje hrvatskih kriterija: nekad i danas

U hrvatskoj bibliografskoj praksi (i teoriji) kriteriji za izbor građe za bibliografiju članaka objavljeni su prvi puta u Priručniku Leksikografskog zavoda 1952. godine.

Zavod je tada u opisu i planu svojih izdanja kao nužno pomagalo za izradbu enciklopedijskih i leksikografskih članaka za potrebe Enciklopedije Jugoslavije pristupio izradbi opsežne retrospektivne Bibliografije članaka, rasprava i književnih priloga “cjelokupne južnoslovenske publicistike”. Ona je “za formalne principe u popisivanju” uzela “principe po kojima je popisivana” istoimena tekuća hrvatska bibliografija. Zanimljivo je da je tada potvrđeno kako se spomenuti principi “**pismeno utvrđuju**” i u mnogočemu proširuju” zbog “opsežnijeg i složenijeg materijala popisivanja” od onoga koji je popisivan za potrebe Bibliografije članaka, rasprava i književnih priloga NRH.²³

Priručnik Leksikografskog zavoda zamišljen je i kao stručno pomagalo širokom (razmjerno heterogenom) krugu stručnih suradnika koji su na bibliografskoj obradi građe trebali raditi diljem ondašnje Jugoslavije i stoga su “Posebne upute suradnicima” za Bibliografiju prilično opsežne i jasno strukturirane. U njima je problematika iznešena u šest nejednakih dijelova, od kojih su prva dva najopsežnija i nenadomjestiva. Prvi dio objašnjava izbor bibliografskih jedinica (članaka), a drugi njihov formalni i sadržajni opis.

Iako bez prevelike sistematizacije i spominjanja “dvorazinskog pristupa” u selekciji članaka, nevelik naputak o izboru građe prilično je jasno izložen. Vjerojatno se problemu izbora publikacija nije pridavala posebna pozornost na razini ovog

²³Priručnik Leksikografskog zavoda FNRJ. Zagreb : Izdavački Zavod Jugoslavenske akademije, 1952. Str. 23-24.

Priručnika stoga jer je popis bio prethodno “zatvoren”, odnosno građa za retrospektivnu bibliografiju istražena u središtu, tj. u Zagrebu. Ipak, onodobna hrvatska **tekuća** nacionalna inačica u svojim je predgovorima – tumačeći obuhvat građe – koristila sintagmu “iz značajnijih hrvatskih časopisa”, ne smatrajući potrebnim korisnicima eksplicirati što je to značilo ili kako se takav korpus odabirao. U pogledu izbora članka, što je svakako najosjetljiviji dio odabira građe, Priručnik je i od onovremenih godišnjih svezaka tekuće bibliografije mnogo eksplicitniji. Iz njega saznajemo da je uredništvo bibliografije razlikovalo publikacije kao: književne, općekulturne časopise, kalendare i zbornike, novine, znanstvene časopise i zbornike. Uredništvo je bibliografske jedinice, tj. članke podijelilo na 1. književne priloge, 2. znanstvene članke, 3. političke članke, 4. priloge preštampane iz drugih publikacija, 5. prikaze (ocjene i kritike), 6. bilješke i svaštice, te 7. ilustracije.

Kriteriji za selekciju pojedinih članaka različito su procijenjivani s obzirom na vrstu publikacija, a varirali su od autorstva (anonimni do poznati autori) i njihove kombinacije za određene vrste članaka, do sadržajne “važnosti”, “samostalnosti autorovih sudova”, tj. iznimne tematske relevantnosti i pojavne kakvoće (za prikaze, bilješke i ilustracije).

Ono što je zajedničko kriterijima tekuće i/ili retrospektivne bibliografije nekad i danas, postojanje je dviju razina izbora građe, iako je danas – za potrebe tekuće nacionalne bibliografije – metodologija jasnije izložena, a kriteriji u konačnici nešto kompleksniji.

Nekoliko, naime, elemenata obilježava selekciju i za nju razvijane kriterije u općim bibliografijama članaka: tekućim i retrospektivnim. Ponajprije, velika inkluzivnost raznih vrsta izvora, a zatim, raznovrsnost članaka. Pritom, retrospektivne bibliografije mogu napraviti dovršene popise serijskih i sličnih publikacija pa metodologija njihova izbora ne mora biti transparentna niti predviđati dinamičan karakter izvora, dok tekuće bibliografije na ovoj razini moraju predvidjeti sve relevantne parametre kako bi inkluzivnost bila velika, dinamična, ali i “kontrolirana”. Riječ je dakako o pokušaju prilagodbe dinamičnom izdavačko-produkcijskom kontekstu i stvaranju ponderiranih parametara koji tek u kombinaciji s kriterijima tzv. druge razine, kriterijima za izbor članaka, daju razmjerno suvisle i pouzdane “naputke” za bibliografe koji odabiru građu te za korisnike kojima daju odgovor na upit o (ne)obuhvaćanju pojedinih vrsta članaka ili pojedinačnih članaka u inače bibliografiranoj vrsti.

Prije demonstracije sadašnjeg dinamičnog modela selekcije – tj. (de)konstrukcije kriterija, još ćemo jednom naglasiti sljedeće. Naš su cilj članci, tj. nesamostojno objavljeni radovi, do kojih uvijek dolazimo pomoću relevantnih izvora. Kvaliteta izvora povećava vjerojatnost da će članci udovoljavati formalno-sadržajnim kriterijima druge razine. Opravdano je pitanje treba li uopće postojati “druga razina” ako su izvori dovoljan jamac relevantnosti i kakvoće članka, tj. treba li unutar odabrane publikacije bibliografski obrađivati sve članke. Ali, za potrebe općih nacionalnih bibliografija upravo su izvori, tj. serijske publikacije razmjerno široko uključene i nije moguće identificirati jedinstveni skup parametara koji bi obavljao potpunu diskriminatornu (filtracijsku) ulogu za uključivanje građe, pa se bez manje-više formalnih i sadržajnih kriterija na razini članaka – koji se interpretiraju u kontekstu ponderiranih parametara za izbor časopisa i samih disciplina zastupljenih u odabranim naslovima – identificiraju vrste i pojedinačni članci koji se obuhvaćaju.

Stoga su danas kriteriji za izbor članaka koncipirani na sljedeći način:²⁴

Izbor publikacija (prva razina izbora građe)

Na razini izbora serijskih publikacija identificirane su četiri skupine parametara: nacionalna “kulturološka” osobitost časopisa, namjena časopisa, vrsta izdavača i razina uredničke opremljenosti.

Svaka je skupina sadržajno podrobnije opisana, tj. rangirana su moguća obilježja svakog parametra.

Prvi parametar ima visoku vrijednost za opću nacionalnu bibliografiju, a njegov sadržajni opis omogućuje razmjerno široko uključivanje naslova.

A) Nacionalna “kulturološka” osobitost časopisa

Za pregled naslova radi izbora članaka uključuju se svi časopisi koji:

A1) imaju dugu tradiciju izlaženja (npr., *Sveta Cecilija, Svjetlo, Hrvatska pčela, Hrvatski planinar*);

A2) priznati su u zemlji ili inozemstvu, ali ne na temelju užih znanstvenih kriterija koji se zahtijevaju za uvrštavanje časopisa u sekundarne baze (npr., *Priroda, Oris, Frakcija*);

A3) jedini su ili vrlo rijetki naslovi u području koje pokrivaju (npr., *Kontura, Čovjek i svemir, Hrvatski planinar*), ili su

A4) časopisi nacionalnih manjina na državnoj razini (npr., *Dumky z Dunaju, Ljetopis srpskog kulturnog društva Prosvjeta*).

B) Namjena časopisa

Uključuju se svi:

B1) znanstveni i stručni časopisi (uključivši i i časopise za izvedbene umjetnosti te književnost i kulturu), te

B2) odabrani znanstveno-popularni ili stručno-popularni časopisi koji zadovoljavaju ostale kriterije na prvoj razini izbora (npr., A1-A4, C2-C4, D1) i kad članci koje objavljuju zadovoljavaju kriterije izbora na drugoj razini.

C) Vrsta izdavača:

Uključuju se svi časopisi koji su:

C1) akademskih izdavača (a financirani su ili sufinancirani od ministarstava znanosti, kulture i prosvjete). To su najčešće:

- sva izdanja HAZU-a koja donose znanstvene i stručne priloge,
- izdanja sveučilišta i fakultetâ (zavodâ, odsjekâ itd.) i
- izdanja istraživačkih instituta izvan sveučilišta (npr., *Društvena istraživanja*);

C2) časopisi strukovnih ili sličnih udruga (najčešće financiranih ili sufinanciranih od tijela državne uprave ili lokalne samouprave) kad članci koje donose zadovoljavaju kriterije za izbor na drugoj razini (npr., Društvo hrvatskih književnika, Hrvatsko sociološko društvo, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Društvo farmaceutskih tehničara, Hrvatsko meteorološko društvo i sl.);

²⁴Prije spomenute tzv. preliminarne odluke o širini obuhvata (“teritorijalnost” građe, posebne vrste publikacija) za potrebe eksplikacije ove metodologije nisu uključene u raspravu niti su temom problematiziranja kriterija.

C3) časopisi javnih poduzeća ili tijela državne uprave kad članci koje objavljuju zadovoljavaju kriterije izbora na drugoj razini (npr., *Energija*, *Glasnik / Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja*, *Hrvatska vodoprivreda*, *Hrvatski glasnik intelektualnog vlasništva*) i

C4) časopisi komercijalnih izdavača (npr., *Teb*, *Tectus*, d.o.o., *Informator*) kad zadovoljavaju ostale kriterije prve razine (A1-A4, B, D1) i kad članci koje objavljuju zadovoljavaju kriterije izbora na drugoj razini.

D) Razina uredničke opremljenosti časopisa

D1) Uključeni su svi časopisi koji imaju jasno oblikovanu prezentaciju sadržaja u urednički oblikovanim rubrikama (npr. članci i rasprave, prikazi, reagiranja, stajališta tijela državne uprave i sl.) i označuju kategorizaciju radova, te

D2) ostali časopisi 'netransparentnog' uredničkog oblikovanja ako zadovoljavaju ostale kriterije (npr., A1-A4, B, C1-C3) i kad članci koje donose zadovoljavaju kriterije druge razine (npr., *Suvremena trgovina*).

Svi časopisi "ispunjavaju" istodobno više kriterija. Samo časopisi koji pripadaju najviše rangiranim podskupinama unutar parametara B, C i D jamče razmjerno širok bibliografski obuhvat svojih članaka.

S druge strane, ista publikacija može u razmjerno kratkom vremenu promijeniti svoju "namjenu" ili izdavača i sl., a da to ne utječe značajnije na promjenu vrste članaka koje objavljuje.

Ovako konceptualizirani široko inkluzivni parametri i po njima odabrani tipovi publikacija mogu sadržavati vrlo heterogene vrste članaka koji se "filtriraju" na sljedećoj razini.²⁵

Izbor članaka (druga razina izbora građe)

Rečeno je kako je uobičajeno da se na ovoj razini oblikuju popisi vrsta članaka.²⁶ Spomenuta retrospektivna bibliografija članaka razlikovala je članke po formi, podrijetlu, namjeni i sadržaju. Bolje je krenuti općenitijim pristupom, a pojedine tipove članaka identificirati kasnije. Uostalom, kako je već rečeno, ovaj se dio oblikovanja kriterija i prepoznavanja "relevantnih" članaka mora oblikovati uz uvažavanje posebnosti discipline koju publikacija pokriva i izdavačkog konteksta.

Stoga se predlaže sljedeća "kombinacija" formalno-sadržajnih kriterija za izbor članaka iz odabranih serijskih publikacija.

²⁵U trinaest godina (1990.-2002.) bibliografija članaka pregledavala je 660 naslova serijskih publikacija. Od toga broja u istom je razdoblju stotinjak naslova prestalo postojati ili su (u manjem broju) promijenili naslov. U 2000. godini bibliografija je obrađivala članke iz 450 naslova koji su te godine izlazili. Određen problem ažurnoj točnoj evidenciji predstavljaju velika kašnjenja u izlaženju ili u dostavljanju obveznog primjerka, pa se za dotičnu godinu građa bibliografski obrađuje sa znatnim zakašnjenjem.

²⁶U ovom radu termin *članak* ima svojevršno generičko značenje, a znači svako nesamostalno objavljeno djelo, tekstualno-grafičkim ili nekim drugim simbolima izrečen duhovni sadržaj neovisno o njegovoj namjeni, žanru, opremi i veličini.

- a) recenziranost i kategoriziranost,
- b) opremljenost nerecenziranih i nekategoriziranih članaka (sažeci na stranim jezicima, bibliografske bilješke, ključne riječi, stručne oznake – klasifikacije i sl.),
- c) veličina priloga (može biti presudna ako članak nije recenziran, nije opremljen znanstvenom ‘infrastrukturom’, a primjenjuje se kod časopisa koji se nalaze samo u kombinacijama skupinâ A, B2C2-C4, AD2, C3-C4D2),
- d) ugled autora (može biti presudan ako je riječ o tekstu koji ne zadovoljava ništa od navedenog pod a) do c) i
- e) nacionalna tematska relevantnost (istraživanja ‘zavičajnosti’, kulturna ili politička relevantnost teme i sl.).

Kad je to moguće utvrditi, odabiru se samo članci koji prethodno nisu objavljeni, tj. već obrađeni. (Pretisci članaka iz drugih izvora popisuju se ako odgovaraju kriterijima druge razine.)

Popisuje se svi stručni članci u znanstvenim časopisima referiranim u sekundarnim bazama podataka. Iz ostalih časopisa popisuju se odabrani članci kad odgovaraju ranije navedenim kriterijima.

Razgovori, odnosno intervjui, popisuju se ovisno o relevantnosti teme i ugledu sugovornika. Načelno se daje prednost razgovorima sa znanstvenicima i umjetnicima, dok se razgovori s privrednicima i poduzetnicima bilježe samo iznimno.

Kad je riječ o literarnim člancima (u raznim formama), valja reći da se oni popisuju u izboru. Pritom se za književne časopise biva manje selektivnim, dok u slučaju tzv. ‘općekulturalnih’ časopisa (najčešće onih čiji je profil u “prostoru” C3,C4, D2), tj. onih u kojima je književna produkcija ravnomjerno zastupljena s neknjiževnim člancima, književna djela bilježe se dosljednijom primjenom c) i d) kriterija druge razine.

Za potrebe selekcije identificiraju se i vrste članaka koji se ne obrađuju, a pojavljuju se u odabranim časopisima. To su gotovo redovito:

- sažeci sa stručnih skupova najčešće objavljeni u tematskim brojevima znanstvenih časopisa ako su manji od 2 stranice (Budući da je najčešće riječ o medicinskim časopisima, sažetke popisuju druge specijalne bibliografije kao što je Biomedicina Croatica.),
- odgovori na pitanja: tumačenja tijela državne uprave o postupanju u nekoj pravnoj stvari; tumačenja uredništava na stručne upite,
- kraći osvrti na zakonske promjene,
- popisi patenata, zakona, uredbi, kraći nekomparativni pregledi propisa,
- kraći nekomentirani pregledi gospodarskih kretanja,
- društvene i osobne vijesti,
- najave kongresa, obljetnica,
- prikazi i izvještaji rada tijela državne uprave, lokalne samouprave, strukovnih organizacija (ako ne donose širi povijesni pregled njihova rada) i
- kraći prikazi knjiga ako ne donose autorovo gledište, određene usporedbe ili ocjene.

5 Zaključak i neka razvojna pitanja iz perspektive nacionalnog bibliografskog središta

Izbor građe za tekuće nacionalne bibliografije članaka iznimno je osjetljivo područje. Toj osjetljivosti jednako pridonose načelna, gotovo teorijska pitanja, ali i organizacijsko-izvedbene mogućnosti, koje, pokazujući se najčešće kao ograničavajući čimbenik, nameću određena pragmatična “rješenja” – pomućujući pritom moguću konceptualnu jednostavnost i izvedivost kriterija.

Premda su ove bibliografije u korpusu nacionalnih bibliografskih proizvoda (iako najopsežnije u godišnjim kumulacijama) najselektivnije (za razliku od, primjerice, omeđenih i serijskih publikacija, glazbenih nosača i sl.), a time i najizloženije prigovorima o njihovu konceptu ili dosljednosti, uhodana bibliografska središta ne odustaju od njihove izradbe.

Kad je riječ o Hrvatskoj, valja podsjetiti da se ova vrsta bibliografije objavljuje, uz višegodišnje prekide, od 1948. godine.²⁷ Njezina je svrha oduvijek bila donijeti pregled relevantnih prinosa iz svih područja kulturnog stvaralaštva u najširem smislu, a koji su objavljeni u hrvatskim serijskim publikacijama: najčešće časopisima, godišnjacima i sličnim zbornicima.²⁸

Dosad se za izraz “hrvatske serijske publikacije” morao uzeti u obzir temeljni ‘ograničavajući’ čimbenik nacionalne bibliografije – teritorijalno podrijetlo građe. Naime, nacionalna tekuća bibliografija članaka bila je tradicionalno – u skladu s preporukama Univerzalne bibliografske kontrole – ograničena na građu s nacionalnog (državnog) prostora. Uzme li se u obzir da se hrvatska tekuća bibliografija izrađuje *de visu* na temelju primjeraka koje putem obveznog primjerka prima Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, razumljivo je da će jednom započeta bibliografska obradba serijske publikacije (naslova) biti kontinuirana za njezina izlaženja. Međutim međunarodna iskustva pokazuju da se i za obuhvat ove vrste građe (članci) primjenjuju kriteriji jezika, tematske relevantnosti i (državnog) teritorija, često u određenim kombinacijama. Za što cjelovitiji opis hrvatske kulturne baštine prijeko je potrebno bibliografski istraživati i pokrivati časopise koji na bilo

²⁷Iscrpniji prikaz izlaženja i kratki povijesni pregled Hrvatske tekuće bibliografije vidjeti u: Murati, Tomislav. Nacionalna tekuća bibliografija u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća s osvrtom na razvoj nacionalne tekuće bibliografije u Hrvatskoj : magistarski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2001.

²⁸Eventualno proširenje obuhvata na omeđene publikacije, tj. neserijske publikacije zahtijeva određenu dopunu kriterija, jer model dvorazinske selekcije pretpostavlja višestruko “nestabilnu informacijsku sredinu”. Zbog povećanja opsega poslova postavlja se i pitanje izvedivosti bibliografske obradbe za potrebe tekuće bibliografije. Moguće je razmišljati o ‘tematskom sužavanju’ obuhvata ove vrste građe (na humanistiku i društvene znanosti), iako je otvoreno pitanje ‘dopuštenosti’ takva ograničavanja opće nacionalne bibliografije. Koliko je meni poznato, analitičke bibliografije koje uključuju i takvu vrstu građe (neserijske publikacije) ipak znatno reduciraju njezin opseg. Doduše, ograničenje obuhvata na društveno-humanističko područje u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici može biti logično u perspektivi, s obzirom da se u Hrvatskoj razvijaju znanstveni informacijski sustavi biomedicina, prirodoslovlje i sl. Spomenuti sustavni pristup (vidjeti bilješku br. 22) taj bi problem morao riješiti, kao i implikacije na razini zajedničkih kataložno-bibliografskih standarda i predmetne obradbe.

koji način “njeguju” bogatstvo i raznolikost hrvatskog jezika. Tako se bibliografija može staviti ne samo u službu programa Univerzalne bibliografske kontrole ili Univerzalne dostupnosti publikacija (UAP-a) nego i u znatno novije UNESCO-ve inicijative za zaštitu materinskih jezika koju simbolizira Međunarodni dan materinskoga jezika, proglašen 21. veljače 1999. godine.

Stoga se predlaže da bibliografija članaka u izbor građe uključi ili nastavi uključivati časopise i građu iz njih koja bi zadovoljila prikazane kriterije, bez obzira na mjesto njihova publiciranja. Najčešće je riječ o građi s teritorija sadašnje Bosne i Hercegovine, gdje su Hrvati konstitutivan narod, i susjednih država, u čijem su sastavu priznate ili nepriznate autohtone manjine. Radi se, dakako, o časopisima koji izlaze na hrvatskom jeziku (ili nekom njegovom manjinskom dijalektu), a u kojima se prate i razvijaju nacionalno relevantne teme, najčešće iz humanističkih i društvenih disciplina i u kojima je živa, često unikatna, literarna produkcija.

Poseban razvojni segment podrazumijeva i proširenje analitičke bibliografske obradbe na elektroničke časopise, ponajprije one koji nemaju svoje ‘papimate’ inačice, odnosno one čiji je sadržaj distribuiran isključivo u elektroničkoj sredini. Kao što je već spomenuto, načelno su kriteriji koji postoje za tiskane časopise, uz nužne dopune, primjenjivi i na isključivo digitalne.

U hrvatskom mrežnom kontekstu to znači:

1. uključivanje u pregled radi izbora članaka svih dinamičnih publikacija evidentiranih u identifikacijskom sustavu ISSN-a, kad publikacije zadovoljavaju kriterije prve razine;
2. pronalaženje i praćenje ostalih dinamičnih publikacija (matične stranice) koje predstavljaju proširenje u odnosu na tiskanu građu te zadovoljavaju formalne i sadržajne kriterije za procjenu informacijske pouzdanosti izvora nekog od relevantnih projekata za ocjenjivanje informacija na internetskim izvorima (npr., DESIRE).²⁹ Ti kriteriji mogu biti: reputacija izvora, kompozicija i organizacija, opširnost, unikatnost, pouzdanost, podaci o osuvremenjivanju stranica, pomoć za korisnike i sl.

Predlaže se inicijalno krenuti od klasifikacije mrežnih stranica kako su ih prepoznali neki nacionalni projekti:³⁰

1. mrežne stranice kulturnih, obrazovnih, znanstvenih i istraživačkih ustanova,
2. stranice profesionalnih udruga i nevladinih organizacija (NVO-a),
3. mrežne stranice tijela državne i lokalne uprave i samouprave,
4. mrežne stranice komercijalnih kompanija,
5. osobne stranice.

²⁹Selection criteria for quality controlled information gateways : Work Package 3 of Telematics for Research project DESIRE. [S. l.] : UKOLN Metada Group. Osuvremenjeno: 1999-05-17 [citirano: 2002-05-20]. Dostupno na: <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/DESIRE/quality/report.rtf>

³⁰Usp. Electronic publications pilot project (EPPP) : summary of the final report. [S. l.] : National Library of Canada and National Archives of Canada, 1996. Osuvremenjeno: 2001-03-31 [citirano: 2004-04-13]. Dostupno na: <http://www.collectionscanada.ca/9/4/p4-201-e.html>. ISBN: 0-662-24672-1; INDOREG – Internet Document Registration : project report. Ballerup : Danish Library Center, 1997.

Budući da bibliografski objekt ne treba biti izrazito komercijalne, interne ili pak izrazito lokalne naravi, ne predlaže se uključivanje osobnih i kompanijskih matičnih stranica.³¹

Načelno i preliminarno moguće je odrediti da bi se pregledavale mrežne stranice koje imaju ulogu uredničkog filtra kada:

- sadrže statične publikacije koje zadovoljavaju spomenute uvjete (pod 1) te kada
- sadrže dinamične publikacije koje mogu biti bibliografski popisane kao samostalne jedinice.³²

Premda za bibliografiju nije ključno da popiše primjerak koji Nacionalna i sveučilišna knjižnica posjeduje, tomu poslu ipak prethodi funkcionalni ustroj njezina digitalnog arhiva i sustavno prikupljanje online serijskih publikacija i sličnih odabranih dinamičnih publikacija.

Nameće se zaključak da je za optimalan razvoj opće nacionalne tekuće bibliografije članaka potrebno “odvagnuti” sve izvedbene mogućnosti nacionalnog bibliografskog središta i – stavivši godišnju tekuću produkciju u kontekst funkcija tekućih bibliografija³³ prilagođen vrsti građe – pokušati povećati broj sudionika u izradbi bibliografije članaka. Jedino je tako – kooperativnim organizacijskim postavkama – moguće kriterije pojednostaviti i prilagoditi ih potrebama korisničkih zajednica, tj. sveučilišnim knjižnicama i njihovim glavnim korisnicima.

LITERATURA

Beaudiquez, Marcelle. National bibliography as a witness of national memory (paper given at the 1991 IFLA Conference, Moscow). // IFLA Journal 18, 2(1992), 119-123.

Bell, Barbara. An annotated guide to current national bibliography. 2nd completely revised edition. München : Saur, 1998. (UBCIM Publications ; N. S., Vol. 18)

Coverage of documents in current national bibliographies. // International cataloguing 11(January/March 1982), 4-7.

Davinson, Donald. Bibliographic control. 2nd ed. London : Bingley, 1981.

³¹Gorman, Michael. Electronic resources : which are worth preserving and what is their role in library collections? // Le risorse elettroniche : definizione, selezione e catalogazione : atti del convegno internazionale, Roma, 26-28 novembre 2001 / a cura di Mauro Guerrini = Electronic resources : definition, selection and cataloguing : proceedings of the international conference, Rome, November 26-28, 2001 / ed. by Mauro Guerrini. Milano : Editrice Bibliografica, 2002. Str. 467-470. (Vidjeti i hrvatski prijevod u: Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 1-2(2003), 15-20, kao i izvornik na internetu: http://w3.uniroma1.it/ssab/er/relazioni/gorman_eng.pdf)

³²Radi naravi internetskih dokumenata, veličina i vrsta datoteka ne može se smatrati kriterijem za uvrštavanje u nacionalnu bibliografiju (tekst u formatu HTML, slikovno-tekstualni dokumenti i sl.)

³³Ažurnost, pouzdanost i primjerena iscrpnost opisa, relevantnost obuhvata.

Durovcik, Stefan. Otažky vyberu v rozpisovom rade slovenskej narodnej bibliografie. // Citatel 35, 6(1986), 216-218.

Electronic publications pilot project (EPPP) : summary of the final report. [S. l.] : National Library of Canada and National Archives of Canada, 1996. Osuvremenjeno: 2001-03-31 [citirano: 2004-04-13].

Dostupno na: <http://www.collectionscanada.ca/9/4/p4-201-e.html>. ISBN: 0-662-24672-1

Gorman, Michael. Electronic resources : which are worth preserving and what is their role in library collections? // Le risorse elettroniche : definizione, selezione e catalogazione : atti del convegno internazionale, Roma, 26-28 novembre 2001 / a cura di Mauro Guerrini = Electronic resources : definition, selection and cataloguing : proceedings of the international conference, Rome, November 26-28, 2001 / ed. by Mauro Guerrini. Milano : Editrice Bibliografica, 2002. Str. 467-470. (Vidjeti i hrvatski prijevod u: Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 1-2(2003), 15-20, kao i izvornik na adresi: http://w3.uniroma1.it/ssab/er/relazioni/gorman_eng.pdf)

Greer, Roger C. National bibliography. // Bibliography : current state and future trends / ed. by Robert D. Downs; Francis Jenkins. Urbana : University of Illinois, 1967. Str. 16-40.

Holley, Robert P. Results of a Survey on bibliographic control and national bibliography, IFLA Section on bibliography. [S. l.] : IFLA [citirano: 1998-12-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/icnbs/icnbs.html>

INDOREG – Internet Document Registration : project report. Ballerup : Danish Library Center, 1997.

Linder, LeRoy H. The rise of current complete national bibliography. New York : Scarecrow Press, 1959.

Milosavljević, Ivana. Univerzalna tekuća analitička bibliografija Jugoslavije. // Tekuće bibliografije u Jugoslaviji : zbornik saopštenja, Beograd, 18-19 novembar 1986. Beograd : Jugoslavenski bibliografski institut, 1987. Str. 141-158.

Murati, Tomislav. Nacionalna tekuća bibliografija u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća s osvrtom na razvoj nacionalne tekuće bibliografije u Hrvatskoj : magistarski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2001.

Murati, Tomislav. O problemima odabira mrežnih (internetskih) publikacija za uvrštavanje u nacionalne bibliografije (danski primjer). // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 222-227.

National bibliographic agency [mrežna stranica]. Warsaw : The National Library in Warsaw [citirano: 2001-11-20]. Dostupno na: <http://www.bn.org.pl/AGENCY.htm>

National Bibliographies of Nasjonalbiblioteket, Norway [mrežna stranica] [citirano: 2002-02-20]. Dostupno na: <http://www.nb.no>

The National Bibliography [mrežna stranica]. Ballerup: Dansk BiblioteksCenter, 1999 [citirano: 2004-02-20]. Dostupno na: http://www.dbc.dk/top/top_the_nat_bib.html

Priručnik Leksikografskog zavoda FNRJ. Zagreb : Izdavački Zavod Jugoslavenske akademije, 1952.

Selection criteria for quality controlled information gateways : Work Package 3 of Telematics for Research project DESIRE. [S. l.] : UKOLN Metada Group. Osuvremenjeno: 1999-05-17 [citirano: 2002-05-20]. Dostupno na: <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/DESIRE/quality/report.rtf>

Sorokin, Branka. Elaborat o izboru časopisa, načinu popisivanja, klasificiranju popisane građe i objavljivanju tekuće bibliografije članaka. (Neobjavljeni rukopis.) [Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1991.]

Totok, Wilhelm; Rolf Weitzel. Handbuch der bibliographischen Nachschlagwerke. 6. erweiterte, völlig neu bearbeitete Aufl. Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann, 1984-1985. 2 sv.

UNESCO/Library of Congress bibliographical survey. National development and international planning of bibliographical services. Paris : UNESCO, 1950.

Waneck, Kirste; Randi Ddiget Hansen. Bibliographic control in Denmark. // International cataloging and bibliographic control 26, 2(1997), 28-31.

OSTALI IZVORI

Lichtenbergova, Edita. [The Czech] selection criteria for National bibliography of articles. E-mail / primatelj Tomislav Murati [poslano: 2001-11-07]

Sipaviciute, Danute. Lithuanian criteria for selection of articles. E-mail / primatelj Tomislav Murati [poslano: 2001-11-30]